

SLOVÁCKO OČIMA FRANTIŠKA HORENSKÉHO

Romana Habartová, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

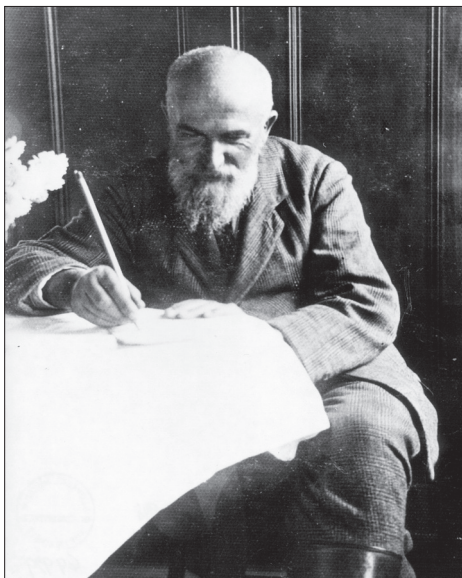
Život na Slovácku, v tomto zpěvumilém kraji, jehož lid si zachoval až donedávna takřka nedotčený kraj i zvyky, kde se lidové umění projevuje stále ještě živoucím ornamentem a smyslem pro barevnost, poskytoval tolik zajímavého a rázovitého, že to stačilo na realistické obkreslování skutečnosti: črty ze Slovácka, obrázky z našich dědin, figurky, lidové dokumenty. Ctižádostí moravských spisovatelů nebylo tvořit, ale pochopit a učit. Bedřich Beneš Buchlovan

František Horenský (20. 2. 1866, Pašovice–25. 8. 1933, Boršice u Buchlovic) patří k méně známým či dokonce k zapomenutým osobnostem našeho regionu. Působil jako pedagog, spisovatel, publicista, a především také jako vášnivý fotograf. Rodiče mu určili kněžskou kariéru. V roce 1884 nastoupil do olomouckého semináře, ale po dvou letech proti vůli rodiny ze semináře odešel. Nastoupil na filozofickou fakultu do Prahy. Z finančních důvodů se vrátil na Slovácko a usadil se v roce 1889 jako učitel v Boršicích u Buchlovic. Udržoval kontakty s řadou regionálních sběratelů a kulturních pracovníků, s Bedřichem Benešem Buchlovanem, Františkem Kretzem, Josefem Klvaňou. Svými články přispíval do časopisů a deníků, do Slováckých novin, Moravské orlice, publikoval dvě sbírky *Slovácké obrázky a Nové slovácké obrázky*.

V majetku obce Boršice, v soukromých sbírkách a rovněž ve fotografickém fondu Slováckého muzea jsou zastoupeny stovky jeho snímků, které jsou výjimečnými svědky minulosti, a to především míst, kde František Horenský působil, kde žil a kudy směřovaly jeho cesty krajem. Ikonograficky hodnotné fotografie pocházejí z Uherskobrodsko a rodných Pašovic, z uherskohradištských Boršic a jejich okolí, kde dokumentoval prostý venkovský život. Ojedinelou kolekci s téměř třemi stovkami skleněných negativů získalo muzeum v letech 1994–1997 díky Ludmile Barčákové z Boršic. Záběry napovídají, jak hluboce F. Horenský miloval potulky do alejí nad Medlovicemi, přes Polešovice do lesů Divoka a Kladichova.

František Horenský při fotografování. Kolem roku 1925.

Učitel František Horenský při své obvyklé práci. Kolem roku 1920.

Jeho kroky vedly přes Smradavku k Pile, kolem bludných kamenů Kozla a Kazatelny přes Hroby až na Cimburk, na Buchlov, na pravé Hradisko na Holém kopci, kudy se toulával sám, ale – jak fotografie i autorem poznamenané popisky prozrazují – o prožitky z malebné krajiny se dělil i s manželkou, svými žáky a přáteli.

Cenné a nenahraditelné záběry dokumentují sídla a krajinu, tradiční oděv pro všední, sváteční i obřadní, příležitosti výročního i rodinného cyklu a jejich přelomové okamžiky. Středem jeho zájmu se stala rodina a děti, svatby, odvedenci, školní mládež, ale i staří. Jim se věnuje nejen při těchto slavnostních chvílích, ale obdivuhodně postihuje každodenní všední a pracovní povinnosti, hry dětí na pastvě i zábavy dětí a mládeže. Práce na pastvě,

Manželé František a Viktorie Horenských na louce před Petrůvkou. 24. 5. 1925.

Učitel Horenský s mládenci na cestě na Vlčák, za Hutěmi, před Širokým Dubem. Srpen 1924.

v humnech, na poli a v zahradách, koloběh života selské rodiny provázený obřady a obyčejí a celý kolorit ročního zvykosloví, to vše důvěrně znal a zanechal dalším generacím ve svých obrázcích ze Slovácka, jak v písemných, tak vizuálních.

Slovácký párek

*Viděl jsem šohaje od Stříbrnic,
vedl se s družičkou od Buchlovic.*

*Černé nohavice, vesta, klobouk,
košile z pergálu, kytku v oblouk.*

*Vedle šla družička, krok jako laň,
hebounké lokýtky, hebounká dlaň;
bělostné rukávce, okraj tkaný,
vzadu vzácný fěrtoch vrapovaný.*

*Vrzgavé střevíčky, kolem pásu
pentli fialovou plnou jasu.*

*Fěrtůšek z atlasu do růžova,
kordulka květovaná atlasová.*

*Na hlavě věneček, na tváři smích,
bělounké rukávky jak padlý sníh.*

*Smáli se vesele, jdouce zpátky
bylo to nedávno u Smraďatky.*

*Slunce je vidělo, smála se zem,
smála se Smraďatka, zaplesal jsem.*

*Když jsem je viděl vykračovat,
potěšen musil jsem tak zavolat:*

*Ať si jak chce haní kdo kosárek
není a nebude nad ten párek!*

Novomanželé Josef a Marie Gajdůškoví po obřadu. Pašovice. 27. 7. 1909.

Svatební koláč. Uherskohradištsko. Kolem roku 1925.

František Horenský se narodil 20. února 1866 v Pašovicích, v domě čp. 6, v početné rodině čtvrtlánika Josefa Horenského (7. 3. 1832–?) a Anny Horenské, rozené Jahodové (1833–?). Otec Františka byl synem Tomáše Horenského, čtvrtlánika z Maršova čp. 1 a Marianny Georga Němečkové, dcery čtvrtlánika Martina Jahody a jeho ženy Anny, rozené Jurákové, z Pašovic čp. 32. Do rodiny přišel jako sedmé dítě z osmi sourozenců. Nejstarším z nich byl Jan (20. 6. 1855–29. 6. 1926), druhý Josef (2. 3. 1857), třetí Františka (18. 1. 1859–28. 1. 1859), která záhy umřela pro tělesnou slabost. V roce 1860 se narodil František (17. 3. 1860–21. 4. 1864), po něm Tomáš (3. 1. 1862–10. 12. 1864) a Anna (11. 3. 1864–?). Oba chlapci však v roce 1864 umírají, František na *žaludeční nemoc*, Tomáš na *úbytí a chřadnutí*. Během šesti let ztratila rodina Horenských tři děti. V roce 1866 se narodil František (20. 2. 1866–25. 8. 1933) a posledním sourozencem byl Jakub (24. 4. 1868–15. 4. 1869), který záhy podlehl *záškrtu*. Manželé Horenských tak vychovávali čtyři děti. Jan jako nejstarší syn převzal usedlost po otci, neboť se v té době grunty ještě nedělily. Hospodařil zde do dvacátých let 20. století. Byl vyhlášeným znalcem koní, včelařil, byl znám rovněž jako výborný zpěvák a tanečník. Mladší chlapci, kteří grunt nedělili, zůstávali na rodném gruntě jako hořeři, kde pracovali za stravu a ošacení. Často opouštěli rodný dům a stávali se z nich nádeníci a pacholci v *cizích službách*. Druhý bratr Josef hospodařil na podsedku v Pašovicích čp. 31, později si pronajal obecní hospodu čp. 24. Josef však majetek v Pašovicích prodal a s rodinou se odstěhoval do Napajedel. Sestra Anna se po rodinných útrapách rozhodla vstoupit do kláštera, ale i ona umřela mladá.

Chlapcům ze slováckých rodin se v minulosti rodiče snažili zabezpečit budoucnost se slušným hmotným zajištěním. Pokud to sociální poměry rodiny dovolovaly, byli mladí muži oproti dívkám v mnohem výhodnějším postavení. Jejich inteligence a nadání nabízely možnosti studií, mezi nimiž k vyhledávaným pro talentované mladíky patřilo např. studium bohosloví. Rodina Horenských nebyla příliš nábožensky založena, ale možnost sociální jistoty rozhodla, že se chopili právě této příležitosti. Po ukončení obecné školy v Pašovicích nastoupil nadaný devítiletý František na gymnázium do Kroměříže a odtud v roce 1884 do semináře olomoucké teologické fakulty, kam jako osmnáctiletý vstoupil na přání rodičů a zařadil se mezi čekatele kněžství.

František Horenský tuto „milost“ nevnímal příliš vážně a necenil si pobytu v semináři, jak by to rádi viděli jeho rodiče. Jeho vize o studiu bohoslovecké fakulty nebyla naplněna. Po dvou letech studia v roce 1866 odešel do Prahy, kde se nechal zapsat ke studiu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Jeho rodina se s odchodem z teologie neztotožnila a syna odmítla na studiích *pro neposlušnost* dále podporovat. František žil v nouzi, přivydělával si kondicemi, soukromými večerními hodinami pro žáky za úplat. Ani tento přivýdělek mu však nestačil. Mezi rodinnými příslušníky se traduje, že František často hladověl. *Šetřil si na tvrdou kůrku chleba, kterou si nemohl dovolit ani celou sníst, jen ji pocumlal a schoval do kapsy, aby mu co nejdéle vydržela*. Chudoba byla pravděpodobně důvodem, kvůli kterému musel F. Horenský v roce 1889 studia z nedostatku finančních prostředků přerušit. Vrátil se domů na Slovácko, ne však do rodných Pašovic, ale do Boršic u Buchlovic, kde nastoupil 15. září 1890 jako učitel na tamní obecné škole. Pedagogické vzdělání dokončil zkouškami učitelské dospělosti v Příboře v letech 1892 a 1894. V těchto letech byl už literárně činný. V roce 1893 mu vyšla v Telči nákladem knihkupce Emila Šolce knížka *Slovácké obrázky*.¹

Ve Slováckých novinách, které redigoval Horenského přítel, bývalý učitel, hudebník, známý sběratel lidového umění, organizátor a propagátor Slovácka František Kretz,² poskytoval mladý redaktor mj. také Františku Horenskému a jeho literárním vyjádřením prostor pod čarou nebo sloupky v rubrice Besídka fejetonům, obrázkům a črtám. Dne 7. března 1894 vyšla v novinách upoutávka o vydání Horenského knížky *Slovácké obrázky* opatřená Kretzovým komentářem: *Spisovatel jest plnokrevný Slovák, jenž prožil několik let v Praze, vrátil se zase mezi své. Jeho Slovácké obrázky zajímavě nám předvádějí bujarý život svérázného kraje. Spisovatel nechá nás naslouchati hovorům pasáků koní v noci, provází junáka při záletech o muzikách, seznamuje nás s životem mladých slováckých žen. Věrně zachyceno jest*

Chlapci při pasení krav v části obce, nazvané *Svobody*. Boršice u Buchlovic. Kolem roku 1925.

Chlapci – školáci při *tragačových závodech*. Mařatice. Kolem roku 1910.

Děti a pasáček mezi stádem ovcí. Strání. Kolem roku 1915.

Pohled na zmlou před Občanskou záložnou na Městečku. Polešovice. 1922.

nářečí a výrazná mluva Slovákova. Horenského obrázky značnou podobu jeví se s malbami Úprkovými: jsou věrně dle přírody svérázné a mluví k srdci, třebaš některý na první pohled zdál se drsný...³

Slovácká dívka

Vidáváte ji teď už častěji na Úprkových obrazech, národopisných výstavách, o poutích a jiných příležitostech. Dívka slovácká jest tělesně zdatná, úplně vyvinutá a pracovitá co nejvíc, po stránce duševní nadaná a velmi pilná, ale po stránce osvětové zůstává ještě po zadu za dívkami a vůbec jinými kmeny moravskými. Proti nim jest též tělesně méně ladná, hrubší a tvrdší, ale na druhé straně hrdější a mnohem pyšnější, pozorujeme-li ji ze stanoviska domácího a doma. Krojově patří mezi největší parádnice celé Moravy, byť se i neuměla jak se patří vyparáditi, protože nemá třebaš do čeho. Po řeči jest jadrná a bystrá, má jadrnou a bystrou výřečnost, ohebný a mrštný jazyk, a jest veliká řečnice. Slychávati ji často na svatbách, když zve na svatbu „hostě“ a když přijíjí družbovi, a také jindy doma neb ve společnosti jiných kamarádek na ulici neb na besedě. Po stránce náboženské jest ducha veselého. Jen tu a tam, nemůže-li se vdáti, vstupuje do řádů. Ráda chodívá do kostela, na procesí a na pouti, ačkoliv nečiní tak z veliké nábožnosti.

Matka co chvíle musí jí napomínati, když stojí u zrcadla a chystává se na nějakou pobožnost: „Pořád nestoj u toho zrcadla a běž už. Dyť snáď nejdeš k muzice, ale do kostela. A neohlédaj sa pořád na sebe!“

Zejména o Božím těle, o Velikonocích a o poutích bývá jí viděti vystrojenou jako světici. Na pouti nechodí také ze zbožnosti, jako spíš proto, aby se udělala nápadnou, aby ji všici viděli, a zvláště její galán. Chodí s processím, avšak i sama, není-li poutnické místo daleko. Tu obyčejně za dědinou dohoní ji už někde galán a jdou na pouť spolu, tam i sem. Jen u dědiny na cestě zpáteční, nejdou-li nazpět s processím, rozejdou se od sebe, aby je všichni neviděli. Ale ostatní pouť vykonali už pospolu.

V kostele, aby jí bylo dobře viděti, tlačí se „ke stolicám“, anebo na okraj do předu, také tam, kde je viděti na chlapce a kudy by jí chlapci viděli. Pořád se opravuje a opravuje, místo knížek hledí často po očku jinam na druhé, aby viděla jak jsou nastrojené, a aby sama se mohla doma pochváliti, jak ona byla nastrojena.

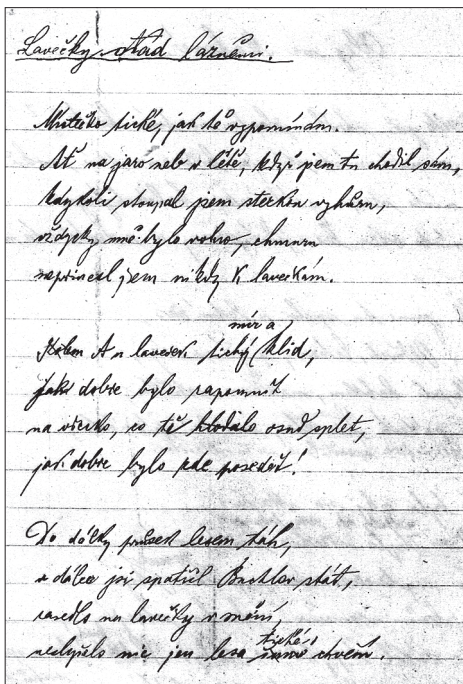
Pletek velice nemiluje, ale až se vdá, bývá první klevetnice.

Za muzikou a za tancem je celý blázen, „celá zblázněná“. Jen se ozvou první zvuky před hospodou na dědině, kde obyčejně muzikanti první dva kousky zahrají, už neví věru kudy kam, ze které nohy na kterou. Popráskala by se vším v kuchyni, nebo co drží v ruce, i s motli-tebními knížkami – když je to v neděli odpoledne a náhodou z nich právě zpívala – a utekla by k muzice. Maměnka má co dělati, aby jí doma ještě zdržela a jde-li, odejde-li už z domu, má co dělati, aby se zase vrátila: „Ať tam netrčíš do půlnoci! Vydržela bys velice, kdybych mosela pro ta chodit! Pamatuji si to!“ volává na ni ještě do dveří. „A k pokludu sa vrať. Potem možeš zas odejít.“

„Děvčica jako blázen“ už je pryč, už ani nečuje. Vrací se zase k poklidu večer okolo klekání, ale jakmile podojí a popraví si co je potřeba, tam ta zas – neřekne ani s Pánem Bohem a už jí celý večer doma neviděti. Odběhne znova k muzice. Vrací se zase k desáté, ale kdyby se nebála maměnky, anebo kdyby pro ni matka skutečně někdy nedošla, vydržela by tam až do rána.

Obyčejně bývá to zvykem že děvčata jsou dotud u muziky, dokud neodejde první některá z kola, ve kterém stojí všechny, anebo z hromady v některém koutě, kde jsou postaveny. Jakmile však odejde jedna, odejde za ní druhá, třetí, a pak už jistě všechny ostatní rázem a jako na povel opustí najednou hospodu. Zůstanou jen chlapci a pak několik starších děvčat nebo tetiček, které se na muziku přišly podívat.⁴

K vnímavým žákům a obdivovatelům učitele Františka Horenského patřil např. František Martán (5. 12. 1910–27. 2. 1984), který se stal následovníkem svého kantora v učitelském povolání na boršické škole, kde sám v letech 1939 až 1959 učil, poté působil na střední

Rukopis Horenského básně Lavečky nad láznemi.

jsou v humanistickém souladu kultura mozku s kulturou srdce. Zajímavým výkladem dovedl obohatit naše vědomosti ve všech předmětech. Pan učitel nadevše miloval volnou přírodu – les byl jeho chrámem. Několikrát s jeho odchovancem Františkem Hanákem jsem ho doprovázel přes Smradavku do hlubokých lesů k Pile, kolem bludných kamenů Kozla a Kazatelny přes

zemědělské škole. F. Horenský byl hudebně vzdělán, hrál na housle, zaznamenával lidové písničky, věnoval čas dětem a mladým lidem, se kterými si rád zazpíval, proto ve škole jednu dobu vedl národopisný kroužek. Se svými nadšenými kolegy kantory, ale i nadanými žáky pořádal domácí koncerty. Sbíral a zapisoval lidové písně, pověsti, zvyky, sbíral a kreslil vzorníky krojových výšivek, ale zakládal třeba i rostliny do herbáře.

Horenský vlastnil rozsáhlou domácí knihovnu, z níž knihy půjčoval dětem i dospělým Boršičanům. Měl hluboké sociální citění a nedovolil ubližovat a ponížovat chudinu, ani boršické cikány.

Úctu a vztah ke svému učiteli vyjádřil F. Martán ve vzpomínce *Můj učitel: ...Byl jím František Horenský, autor výstižných „Slováckých obrázků“, jazykově velmi zajímavých. Škoda, že boršická knihovna nevlastní ani první, ani druhé vydání. Učitel Horenský měl bohatou knihovnu, ze které rád zájemcům o dobrou četbu půjčoval. U něho ve třídě se hodně zpívalo a recitovalo. Svým svěřencům dával základy klasického vzdělání, v němž*

Cikánský kovář u výhně. Slovácko. 3. 6. 1932.

Zelinářka ze Bzence nabízející po domech čerstvou zeleninu. Boršice u Buchlovic. Kolem roku 1925.

Hroby až na Cimburk. Jindy zase na Buchlov a na pravé hradisko na Holém kopci s mohutným valem. To posvátné ticho lesů, bez chat a křiku rekreantů s tranzistory, poskytovalo mé duši tolik dojmů, že dodnes na ně vzpomínám s touhou, aby se vrátily. Prchly však do nenávratna. Nezapomenutelné byly jeho vlastivědné hodiny, ve kterých nám líčil dějiny a krásy našeho kraje plného slunné pohody... Jeho prvním a posledním působiš-
tém se stala obecná škola v Boršicích, kde v roce 1933 zemřel. Látku ke svým knížkám čerpal z rodných Pašovic a okolí. V obou knihách najdeme prostou vyjadřovací formu, upřímnou řeč. To je hlavní podmanivé kouzlo obou knih. Není tu rafinovanosti ani idealisování a příkrášlování. Realisticky líčí děj podle skutečnosti, věrně. Zdá se jako by spisovatel svého kraje vdechl větrům své škol-
ské a literární vzdělání a stal se tak jedním z těch svých lidských postav, od kterých se liší jen mistrnou obratností v písemné stylizaci.

Chlapci – malí školáci při hře. Boršice u Buchlovic. Kolem roku 1916.

Cítí jako oni, smýšlí jako oni a mluví jako oni sytou zvučnou a krásnou mluvou slováckou. ...Z Boršic a okolí napsal několik fejetonů pod čarou jako dopisovatel „Slováckých novin“. Z nich se dochovaly např. „Návštěva u Jože Úprky“, „Náboženská a mravní stránka Slovákova“, „Slovácké ukolébavky“, „Sušírny“, „Rauštítk“. V rukopise se zachovaly: „Ze života boršických hotařů“, „28. říjen 1918 na boršické škole“, „P. Jan Boršický“, „Johánek z Pomuku“, „Lunz am See“ (spisovatelovy zážitky z 1. světové války).

Pozoruhodné jsou i záznamy o životě v Boršicích na přelomu století. Klerikální a zpáteč-

Řezání dříví k otopu. Boršice u Buchlovic. Kolem roku 1930.

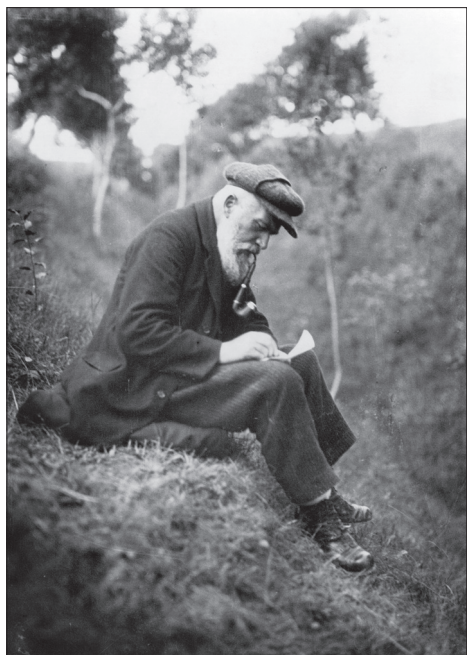

Ottův mlýn. Kunovice. Kolem roku 1910.

Manželé František a Viktorie Horenských před svým domem v Boršicích. 1915.

nické hospodaření a úřadování se tehdejšími pokrokovými občany, mezi něž patřil i učitel Horenský, nelíbilo. Boj se přenášel i do novin. Obšrně o tom píše spisovatel Oldřich Zemek v knize „Světovým požárem“ v článku Denunciace (diskriminace). Učitelé v Boršicích neměli na růžích nikdy ustláno. Neměl ani učitel František Horenský. Když bylo vypsáno místo řídícího učitele konkursem, byl zařazen až na třetí místo. Dnes dřímá na boršickém hřbitově tichý sen

František Horenský při práci v přírodě. Kolem roku 1930.

Alej nad Medlovicemi. Medlovice. 1915.

Pohled na lázeňskou budovu Leopoldov. Buchlovice. 1912.

mezi svými žáky a spolupracovníky. Jen travou zarostlý hrob označený prostinkým pomníkem označuje místo odpočinku našeho milého prostého venkovského učitele.⁵

František Horenský se 25. listopadu 1896 oženil s Viktorií Hanákovou (3. 3. 1875, Boršice–21. 11. 1963, Boršice). Jejich manželství zůstalo bezdětné, a protože jejich vztah k dětem byl hluboký, rozhodli se dětem pomáhat. Z přízně Viktorie přijali v roce 1914 do opatrování dvě děti, čtyřletého synovce Františka Hanáka a desetiletou neteř Vlastu Jatzkovou, které

Buchlov a Barborka od Nového Dvora nad Starými Hutěmi. 1915.

pocházely z početných rodin, jejichž otcové narukovali do války a vrátili se jako váleční invalidé. Práce neschopný otec synovce vychovával se ženou další čtyři nezaopatřené děti, otec Vlasty patřil k nemajetným dělníkům, dojížděl za prací do světa a živil ještě jednu školou povinnou dceru. Opatrovnictví a přijetí dětí do vlastní péče bylo v té době pokládáno za projev hlubokého lidského soucitu a humanity.

Za slováckým stolem

Kdyby nebylo ve slováckých domech vždy více lidí pospolu, Slovák jedinák by stolu pro jídlo ani nepotřeboval. Polévku „vystřebál“ by na lávce u kamen, pery, škubance, kule, báleše a všecko ostatní odbyl by třeba ještě v kuchyni a fajku tabáku – tu beztak vykouří vždy na dvoře nebo v poli. Víc nepotřebuje. Ó jej, a jak by si ještě pochvaloval! „Lepší, než ledajací páni za stolama.“

Ale život rodinný a družný nutí i Slováka zjednati si nějaký stůl pro blahobyt. Jaký, na tom nesejde. „Enom dyž udrží hodnú misu pěr a pevně stójí!“ No nemyslete si proto už, že by slovácké stoly byly načisto zlé. To ne. Pravda, nejsou tak hladké a úhledné stoly ty, jako u jiných, a mají dosti chyb na sobě, zvláště ty staré dubové, ale zato vždy jsou pevné a dají se pěkně použít. Pecen chleba jako hora a rád bych to viděl, aby nevešel do něho ještě vrchovatý „cezák“ šišek, hromada lžiček a několik nožův. A pořád zbývá na zadku přihrádka pro niti, jehly, kleště, hřebíky, „trésky“ nožice, šídlo – bůhví co dále. Kromě toho má na sobě stůl „trnoží“, na kterém vyzouvá Slovák pohodlně boty, nepotřebuje pacholete. A kdyby už nic víc, mohou se přeseň přetahovat chlapi třeba půl dne, který je silnější – stůl je těžký a nepovolí.

Nyní myslíte si, že se za takový stůl sejde k jídlu celá slovácká rodina – hospodář, hospodyň, jejich děti, pacholek a dívka. Stůl je čtyřhranatý a stává zpravidla v koutě u stěny, co nejdál ode dveří. Obvyčně mívá tu každý svoje místo. Hospodyň, aby mohla volně obsluhovati, sedne si na kraj, podle ní hospodář, dále do kouta některý jiný člen rodiny a z druhé strany ostatní. Dívka nejčastěji stává anebo sedí na „legátce“, ale vždycky zvlášť, aby mohla zastávati hospodyni. Nastane bojování. Tři až deset i více širokých lžiček vpadne naráz do veliké mísy, v níž přichystána je na stole vřelá polévka.

„M-m-m, stakra! Tá ňa upálila!“ zahřeší znenadání někdo, maje dosud hlavu vzhůru a hubu otevřenu, aby mu vyšla horkost polévky.

„Ná co tak hřešíš, ty sloto jedna?!“ okřikne ho káravě hospodyň, „neumíš ešče fúkat? Tyyy! – Podívejme sa, jak nejaký starý furiján!“ Ale to se upáleného velice netklo. Zakaboní se trochu, že nemá býti polévka tak horká, a jí spokojeně dál.

Polévky bývají různého druhu. Bývá masová, zasmažená, kelová, rýžová, lokšová, drobková, erteplová, hříbová, po kyselu, mléková – polévek „do pánaboha“, jenomže málokterá zač. Nemají Slováci z čeho uchystati, jsou v chudém kraji. Naštěstí mají dobrou chuť a nehledí tak na jakost jako na obsah jídla. Proto nedivu, že nemají žádného příboru zvláštního. „Dyť nejsme páni, abychom si vykládali na stůl vidličky a talíře“, řekne obyčejně každý a jste odbytí. Co má každý svého, jest jen křivák a místo, na kterém sedí.

Zatím se v jídle polévky pokračuje, a jak jsem povídal: servitů není, šátků není, vidliček není – no moresy jsou. Všem moresy slovácké, ale přece moresy. Podle nich nesmí kapati polévka po stole, když ji nese k hubě. „Jak to iš, ty nešiko jeden?“, okřikne takového hned někdo, „podívej sa, už máš bařinu před sebou! Nemožeš brat meňej na užicu?!“ Alebo řekněme s odpuštěním, že teče chlapcovi sopol. „Och ty prasacko jedno, ideš sa honem vysmrkat!“, žene ho hospodyň ze zástolí, „ven! ven! až ke dveřám di!“ a chlapec utíká okamžitě, nebo by dostal dozajista několik pohlavků od svého souseda, kdyby neposlechl.

Ústa si otírá každý dlani nebo rukávem od košile; vodu pije ze společného džbánku. Spadne-li náhodou do polévky mucha, vyhodí se jednoduše a je. Chyba však, najde-li se něco takového, když už to bylo dávno v polévce. Slováci mají silnou náturu, ale co je moc, to je moc a byl jsem svědkem, jak se pustil jedenkrát hospodář do hospodyně při podobné nahodilosti. „Si ty švarná hospodyň, si! Vařit nám muchy v polévce! – Lesti toto není k zlosti!“

Hospodyň – mladá, hezká hospodyň – začala se brániti, že to není její vinou, že přikryla hrnce dobře „skřídélkou“ a že se to muselo stát při nalévání polévky na mísu. Ale nepomohlo nic. „Ja di, ty ostudo jedna, zvracat sa ně chce!“ odsekl nahněvaný muž a zahodiv lžici odešel. Proto dávají si švarné hospodyně dobrý pozor hned jak jdou vařit, aby byly hrnce čisté, vymyté a nepostaví jich k ohni, dokud se úplně nepřesvědčí o jejich bezvadnosti a nepřiloží křídélkou. I dívky, které jim v tom pomáhají, hledí, aby zachovaly si chvalnou pověst, nejen o své čistotě vůbec, ale i o kuchyňské zvláště. Vědí dobře, kdyby nedbaly o ni, že by je pomlouvala celá dědina, jak i naše píseň svědčí:

Nezáleží na panence, která pěkně tancuje,
podívaj sa do kuchyně, jak tam hrnce pucuje.

Hrnce staré, roztřepané, smrdíja kyselinů,
staré baby klebetujů, choda hore dědinů.

Z této příčiny také, jsou-li v domě načisto malé děti, oddělí se jim oběd zvlášť, aby nekazily druhým chuti svojí nešikovností. Dá se jim miska a postaví se na zem nebo na lavku u kamen, aby jedly. Zde ovšem vypadá to po cikánsku. Děcka hašteří se vespolek, odhání se navzájem od mísy, až konečně některé shodí misku, miska udělá třesk a celý osah její válí se po zemi mezi střepy. Nastane liskání a lágání. „Já vám dám, vy sloto jedna“, přiskočí hospodyň a začne je drat, „tak sa to má jest?! Včil si to pozbírajte a jezte!“ Děcka se dají „do beču“, a nechtějí-li dostati ještě více, posbírají boží dar a jedí dále.

Ostatní, kteří sedí za stolem, si toho hrubě nevšímají setrvávajíc nerušeně u mísy svojí. Doneslo se jim už také druhé jídlo a trochu polévky zbylé na dně mísy dalo se kočce pod stůl. Místo plechových lžiček pracují tady už křiváky, nebo prsty, anebo zase lžičky, podle toho, jaký je oběd. Myslím, že velice nechybím, řeknu-li, že bývá tento obyčejně v létě makem nebo sýrem posypané „pěry, kule, škubance, báleše a šlízky“ (jídla to vesměs moučná, uvnitř buď bez anebo s povidly a tvarohem), v zimě zelí nebo omáčka s knedlíky. Bývají-li vdolky, skládanky, buchtý, koláčky, koblihy, makovníky, nadívanina a podobné, svědčí to již o rodinných událostech a povšíceních – hostinách při křtu, svatbách, hodech. Ale o těchto zde nemíním psáti.

Jsou-li tedy pěry, kule, škubance, nabírají se lžičkou nebo křivákem, poněvadž jsou vařené, jsou-li báleše, šlízky, berou se do prstů jakožto pečené. O to, že se prsty přitom zamastí a pomakují, není. „To sa pěkně olízne. Šak sú to prsty toho, kdo jí, a svých prstů sa nemosí žádný bát.“ A Slováci si ještě pochvaluje. „Sú dobré ty báleše, sú!“

„No šak sem dala na ně půl štvrtky másla a za tři grejcary cukru do maku,“ připomíná

hospodyň, aby se nezdála chvála daremná. Ale nepřipomene toho, byla-li pochvala vyslovena od cizího, od najatého nádeníka nebo nádenice. Tu zase odmítá od sebe všechno lichotivé, a třebaš jí viděti na očích, že má z uznání takového radost, řekne přece, že „druzí mají lepší“. „Ja nemajú, tetko, nevěřte tomu,“ upírá dělník a začne povídati, jak obědval jinde: „Byl sem já už ledasgde, aj u pudmistra sem byl, ale s takovou chutí sem si přeca málogde tak pojedl, jak u vás. Věřte ně, lebo ne.“ A dělník dal by se do probírání některého oběda, kdyby ho hospodyň – bojíc se, že pro řeč se nenají, nepobízela k jídlu: „No jezte už enom radši, dyť vám to druzí zija.“ Nepochybným znamením, že se již oběd ukončil, jest, když dá hospodyň zavolati psa. Tu se již všichni domodlívají za oběd. Pacholek udělá kříž, poděkuje a jde přiložit koňům, dívka utírá věchtem lžičky a nože a hospodář už také řekl „Pámbu zaplat' za oběd“ a jde si hledat klobouk a fajku, aby si na dvoře pokouřil. Každý jde po svých.⁶

V roce 1916 František Horenský narukoval na vojnu „za císaře pána“. Své pocity sepsal v příspěvku „Lunz am See. Vzpomínka z vojny 1916“ a příspěvku „Válka“ ...Když 21. ledna 1916 sedal jsem na vůz s několika boršickými občany, vesměs rekruty 3. výzvy od 47 do 50 let starými, abychom také narukovali do války a pomáhali porazit tu nenáviděnou štyřdohodu, nenapadlo mě tenkrát, že budu někdy i se sympatiemi vzpomínati na jedno místo v rozpadajícím se starém Rakousku, kam mě válečný víchr zanesl.

Bylo to místo v jihozápadních Rakousích na hranicích Štýrska, Dolních a Horních Rakous, ukryté mezi horami, kde byly první výběžky vápencovitých Alp a jmenovalo se Lunz am See, česky Lunz na jezeře. Že tu bylo pěkně, to připomínám předem, poněvadž jinak bych nepsal tuto vzpomínku. Opustiv všechny boršické kamarády již v Brně, kde jsme byli u presentace, a jednoho v Hyppolitě, kde jsem byl u lékařské prohlídky, narukoval jsem 24. ledna do Herzogenburgu a byl přidělen k strážnímu oddílu.

Zde prodělávali jsme po celých šest neděl vojenský výcvik padesátníků a cvičili se ve strážní službě na malém travnatém cvičišti vedle zahradní zdi herzogenburgského kláštera, chodili se dávat očkovat, koupávali se ve škole v tamnější koupelně apod. Bylo nás s počátků 170, později 107 a já byl jediný v tomto oddělení starých učitel.

Cvičivali jsme ráno od 7 do 11, odpoledne od ½ 2 do 5. V neděli ráno, nebo ve všední den, když pršivalo, mívali jsme „školu“, přičemž já musil dělati někdy tlumočnicka a překládati předpisy o válečné službě v poli... Když jsem mohl, odcházival jsem raději ven na procházku; obyčejně to bylo v neděli. Okolí bylo dosti pěkné a připomínalo mi na jedné straně buchlovské Chříby, na druhé bylo rovnější, otevřeně.

V Lunzu byli jsme rozdělení na 6 menších oddílů a rozesláni na 6 míst v délce 3 až ½ 4. hodiny směrem od Lunzu k štýrským hranicím, vzdálených od sebe vždy na půl hodiny cesty. Úkolem naším bylo hlídati vídeňský vodovod, který se táhl někde od štýrských hranic ke Kienbergu, většinou po svazích hor uvnitř horami a měl ve březích vchody jako do jeskyně. Já sám i s naším oddílem byl jsem ubytován ve škole a hlídku u Lunzu konal jsem jenom dvakrát, byv brzy po svém příchodu přidělen jako písař do kanceláře.

Sedíme jednoho dne odpoledne v kanceláři, já, šikovatel učitel jménem Oclinger a hejtman Urban. Bylo to brzy po oné generalmajorově inspekci. Desátník John, který zde také psával, měl právě týden dovolenou. Tu pojednou hejtman, který si četl došlé úřední dopisy, pozdvihne hlavu a prohodí: „Co je to s vámi, Horenský? Jste vyreklamován od zemské školní rady na neurčitou dobu pro školu.“ I můžete si pomyslit, jaké pocity zpráva ta ve mně vyvolala. Na jedné straně radost to úplnou, že budu vysvobozen z vojny – neboť i když tu bylo krásnější nežli jsme se mohli nadáti, válka ta netěšila nikoho – myšlénka, že i vy můžete se ocitnouti někde na frontě, visela stále jak Damoklův meč nad vámi.

...V obchodech nakoupil jsem různých drobností, mezi jinými tři šátečky, z nichž jeden červeno-bíle strakatý dal jsem kreslit později boršickým žačkám ve škole, krabici sestavovacích přírodopisných obrázků pro chlapce, několik drobností a celou řadu pohledů na Lunz a zdejší okolí. A co hlavného, začal jsem sbírat znovu květiny, abych je mohl za čerstva a v přirozených barvách na ukázkou domů dovézt....Dne 16. dubna ubíral jsem se již i se svou manželkou,

kteřá mně přišla naproti, z nádraží uh. hradištského k Boršicím. Za několik dní, když jsem si odpočinul, běhal jsem zase již po horách buchlovských a začal vyučovati ve škole. Jak nízký a jak daleký zdál se mně Buchlov, když po 6 týdenním pobytu v Alpách přijížděl jsem zas vlakem okolo Polešovic a díval se naň! A jak jsem byl rád, když jsem ho zase uviděl.⁷

V Herzogenburgu sešel jsem se několikrát s Boršičany, kteří zde nebo v okolí také sloužili. Tak s Bartošikem mlynářem, Jiřím Kučikem, Janem Gabrielem, synem Pavla Gabriela, s učitelem Frant. Janáčkem, který sem někdy docházel z Hyppolitu, s učitelem Fr. Obdržálkem, Ignácem Hromadou, naposled s Tomášem Gabrielem, který byl umístěn v blízké obci Walpersdorfu. Podobně scházival jsem se někdy i v Hyppolitě, když jsem tam býval poslán, s Jaroslavem Gabrielem, jindy s Jakubem Dvořanem a hned z počátku, když jsem rukoval a dojel do Hyppolitu ku lékařské prohlídce, s Frant. Hromadou, na něhož nejčastěji vzpomínám. Když jsme dojeli poprvé do Hyppolitu „my staří válečníci“ a slézali z vlaku, přišla nám naproti vojenská hudba a několik dobrovolníků a kaprálů, kteří nás ihned seřadili a vedli městem, a mezi nimi byl i Fr. Hromada. Přivítal mne hned, byl veselý, a když zazněla hudba a dali jsme se na pochod, kráčel vedle mne a byl samý šprým a veselost a seznamoval mne hned s vojenským živobytím a tím, co nás teď bude čekat. Mně však bylo smutno a úzko z věcí, které měly přijíti.⁸

Jak F. Horenský sám píše, v armádě příliš dlouho nepobyl. Po čtyřech měsících byl na základě žádosti Zemské školní rady pro školství demobilizován na dobu neurčitou a z rakouského Lunzu, kde sloužil jako písař u jednotky střežící vídeňský vodovod, se 16. dubna 1916 vrátil zpět do Boršic. Horenský byl uvědomělým vlastencem a hluboce národně cítící občan. Ve svých vzpomínkách otevřeně a kriticky vyjádřil odpor proti boji s rakouskou monarchií, o ruských zajatcích, s nimiž se ve válce setkal, hovoří jako o bratrech, zajatcích. 28. říjen uvítal jako den naplnění tužeb českého národa. Vzpomínky na události kolem vzniku Československé republiky zaznamenal v rukopise „28. říjen 1918 na boršické škole“.

František Horenský podporoval děti i po návratu z vojny a byl jim oporou po celý život. František Hanák, v úředních dokumentech uváděný jako schovanec, nalezl u Horenských trvalý domov, Vlasta Jatzková v roce 1921 od rodiny Horenských odešla, nastoupila do učení na náklady strýce Horenského. Na obě děti pobíral F. Horenský jako státní zaměstnanec už

Žáci a učitelé z Obecné školy v Boršicích. Boršice u Buchlovic. 1918.

Stařenka Kutálková a dcera Františka se svými dětmi. Boršice u Buchlovic. 1915–1920.

Filoména, Marie a Anna Taťákovy. Boršice u Buchlovic. 1925.

Děvčátka v obřadním kroji. Boršice u Buchlovic. Kolem roku 1925.

za války drahotní příspěvky. V roce 1922 mu byl příspěvek výnosem Zemské školní rady odepřen na základě zákona, podle něhož mohly být za schovance považováni pouze sirotci nebo osamělé děti, které neměl kdo živit. František Horenský se dostal do dalších problémů, neboť bylo rozhodnuto, že sociální dávky, které na děti pobíral, musí státu vrátit. Františkovi nepomohlo ani odvolání k ministerstvu školství a osvěty. Jeho odvolání nebylo projednáno, protože přišlo několik dní po odvolací lhůtě. Marňě podával svědectví správce školy František Obdržálek, že *učitel Horenský přijal ve válku k sobě dvě děti, kdy jejich otcové byli na vojně*. Úřady první republiky měly své vlastní metody i kritéria k rozhodnutí o tom, zda někdo je či není schopen vyživovat děti. O prošetření bylo požádáno Okresní hejtmanství v Uherském Hradišti, které tím pověřilo četnickou stanicí v Buchlovicích. V důvěrném dopisu okresnímu hejtmanství četnická stanice sdělila: *Vzdor tomu, že jest Čeněk Hanák invalidou, přistihnul ho níže podepsaný několikrát při práci, a jest zřejmo, že tento pro svého syna Františka dostatečně výživy též má*. František Horenský svůj spor prohrál. Zbaven iluzí o spravedlnosti v nové republice se postupně uzavřel a více zůstal v kruhu své rodiny. Jeho zpovědníci a potěšením mu zůstaly cesty do přírody. S koncem roku 1926 odešel František Horenský do penze. Zemřel 25. srpna 1933.

Doposud objevené prameny a získané informace nám umožnily nahlédnout do životních osudů Františka Horenského. Tvorba Františka Horenského byla motivována atmosférou doby, v níž žil. Podstatu jeho literární tvorby shrnul Jiří Jilík, který společně s Bořkem Žižlavským věnovali v posledních letech velké úsilí získání dalších údajů o Františku Horenském.⁹ Jak J. Jilík píše, podstatu literární tvorby tohoto období vystihl Bedřich Beneš Buchlovan konstatováním, že slovácké písemnictví má většinou realistický základ a výchovné poslání. Horenský ve svých obrázcích s úsměvem a porozuměním pro své hrdiny vykresluje příběhy vesnických kluků (*Ze života slováckých chlapců*, Slovácké noviny č. 66, 1892), starost matky o ztraceného syna (*Chlapeček*, SN, 71, 1893), smutnou cestu za nemilovanou nevěstou do Místřic (*Cesta k nevěstě*, SN, 92, 1896), spor rozváděných manželů při senoseči (*Na zdúry*, SN, 64, 1898), pověřivost vesnických žen (*Duha*, SN, 58, 1899). Horenský je dobrým vypravěčem i tragických příběhů sedláků, které zničil alkohol (*Nešťasný osud*, SN, 100, 1899), nebo těch, které soudní výlohy a necitelnost vlastních dětí vyhnaly po žebrotě (*Na prahu vánočních svátků*, SN, 100, 1898). Typy lidových postav zachytil např. v obrázku *V bobkovém* (SN, 12, 1892) a *Anča Skovajsova* (SN, 3, 1898).

U křížku na návsi v Pašovicích. Kolem roku 1930.

U zpovědi na pouti. Kolem roku 1915.

V řadě Horenského črt a obrázků je vlastní příběh potlačen a v popředí zájmu autora je zachycení vlastního prostředí, průběh zvyklostních obřadů a obyčejů. Pro etnografa má tato část jeho tvorby nemalý význam dokumentární, často jde o záznam obyčejů, které v uvedených regionech již zanikly. Můžeme být spolu s ním svědky souboje těšovské a pašovské jízdy králů o krále (*Ze slovácké jízdy na krále*, SN, 62, 1902), průběhu jízdy králů v Boršicích u Buchlovic (*Svatoдушní črta ze Slovácka*, SN, 62 a dále, 1903), jarmarků v Hradišti a Bzenci (*Lidé náturní*, SN, 45 a dále, 1903, *Sympatie*, SN 69 a dále, 1898), ale také pohřbu dívky ve Velkém Ořechově (*Pohřeb slováckého děvčete*, SN, 85, 1903). K nejzajímavějším pracím tohoto druhu patří črta *Raušík* (SN, 81, 1902), jejímž podkladem je prastará lidová pověra o převtělování člověka do zvířete. Cenné jsou i jeho články, v nichž shrnuje svá pozorování a záznamy o životě a práci lidu na Slovácku i jeho duchovním životě. Sem patří např. pojednání *Slovácké ukolébavky* (SN, 10 a dále, 1901), *Štědrý večer* (SN, 100, 1903), *Za slováckým stolem* (SN, 20 a dále, 1894) a další. Tento druh tvorby vyústil k pokusům o jakousi syntetizující studii o slováckém muži a ženě, která vyšla ve dvou samostatných spiscích, v prvním desetiletí 20. století. Jen ojediněle se setkáme s tematicky nebo žánrově odlišnými pracemi, jako je např. fejeton o návštěvě Uprkovy výstavy v Hroznové Lhotě (*Z Hroznové Lhoty*, SN, 47, 1905), nebo podčárník z toulek po Chříbech *U pily* (SN, 81, 1904).

František Horenský si ve své tvorbě nekladal vysoké umělecké cíle, šlo mu o realistické zachycení života na Slovácku. Je na místě ocenit bohatost výrazových prostředků, přesvědčivé zaznamenání nářečí jednotlivých dědin a výjimečný pozorovací talent se schopností postihnout atmosféru rodinného života i výročních obyčejů a slavností. To, co charakterizovalo tradiční kultury slováckého venkova. To ostatně vystihuje i životní krédo Františka Horenského: *Nejllepším malířem jest příroda sama. Lidé jsou jen její napodobitelé. Nejlepším spisovatelem na světě jest skutečnost děje. Spisovatelé ji jen zachycují. I poesie jest jen kopie skutečných krás přírodních a duševních krás vnitřních. Hudba jest jenom ozvěna lidského a přírodního nitra. Příroda staví, vytváří, maluje, zpívá a básní, člověk opisuje.*

Poznámky:

- 1 Horenský, F.: *Slovácké obrázky*. Telč 1893, 356 s.
- 2 Habartová, R. a kol.: *František Kretz (1859–1929) – sběratel, národopisec, novinář*. Slovácké muzeum v Uh. Hradišti 2009, 204 s.
- 3 Literatura: *Horenského knížka Slovácké obrázky*, Slovácké noviny, 7. března 1894, s. 3.
- 4 Horenský, F.: *O Národních kmenech moravských. III. Slováci*. Rkp.
- 5 Martán, E.: *Můj učitel*. Vzpomínka na učitele F. Horenského u příležitosti Dne učitelů v roce 1976.
- 6 Horenský, F.: *Za slováckým stolem*. Úryvek z rukopisu.
- 7 Horenský, F.: *Lunz am See*. Vzpomínka z vojny 1916. Rkp.
- 8 Horenský, F.: *Válka*. Rkp.
- 9 Poděkování za pomoc při soustředění pramenů a informací pro scénář a výstavu *Slovácko očima Františka Horenského* (Státní zámek Buchlovice, výstavní síně v areálu bývalých koníren, 1. 6.–30. 9. 2007): Petře Knapové z Pašovic, Bořku Žižlavskému, PaedDr. Jiřímu Jílíkovi, PhDr. Jiřímu Pavelčíkovi a Josefu Marečkovi za poskytnuté informace, materiály a fotografie, PhDr. Jiřímu Čoupkovi, řediteli Okresního archivu v Uh. Hradišti, PhDr. Věře Jelínkové, odborné pracovníci vědecké knihovny v Brně, Olze Marjánové z knihovny B. B. Buchlovana v Uh. Hradišti, za zapůjčení archivních materiálů obci Boršice u Buchlovic a Bronislavě Otrusínové, Jakubu Zajícovi z Pašovic (kopie pramenů: Sešit v tvrdých deskách NOTES I. s rukopisem Františka Horenského, dopis vojáka narukovaného do Kroměříže, patrně z r. 1915, dopis pro Viktorii Horenskou, nepodepsaný, od rodiny Zajícovy z Pašovic z 18. 1. 1946, INDEX LECTIIONUM facultes theologiae Olomucensis Františka Horenského z 15. října 1884, INDEX LECTIIONUM Universitatis Carolo-Ferdinandae bohemiae facultatis philosophicae z 12. listopadu 1886, PRŮKAZNÝ LIST řádného posluchače C. K. university Karlo-Ferdinandovy české v Praze Františka Horenského, zapsaného 26. 10. 1888 s fotografií P. Josefa Hofera – rektora olomouckého, potvrzení o zápisu na filosofickou fakultu C. a K. university Carolo-Ferdinandae bohemiae z 8. října 1886, HERBÁŘ ve čtyřech sešitech, jeden z nich alpský, které F. Zajíc obdržel patrně od Františka Hanáka v roce 1993).

PhDr. Romana Habartová (n. 1964) je odborná pracovnice a kurátorka sbírek Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Ve svém odborném zájmu se zabývá výzkumem a studiem obyčejové tradice, lidového oděvu, výtvarné kultury a tradičních řemesel. Zájmově se orientuje na taneční a hudební folkloristiku, dětský folklor. Od roku 2009 zastává funkci vedoucí etnografického oddělení Slováckého muzea.

Slovakia through the eyes of František Horenský

Abstract

František Horenský, a relatively unknown man, documented life in Uherské Hradiště and neighbourhood in the years 1890–1933. A true patriot, he became a pedagogue, writer, journalist, but also a photographer whose photos constitute an unusual collection of Uherské Hradiště's museum's archives. He became a priest just as his parents wished. In 1884 he got enrolled at the Olomouc seminary, two years later, though, against his parent's will, he left in order to study at the Faculty of Philosophy in Prague. For financial reasons he returned to Slovácko and having settled in Boršice near Buchlovice in 1889 he started his teaching career. He kept contacts with a number of regional collectors and culture workers such as Bedřich Beneš Buchlovan, František Kretz, Josef Klvaňa. He contributed to magazines and newspapers, mainly Slovácké noviny, Moravian Eagle (Moravská orlice), he published two small collections of *Slovacko pictures* and *New Slovacko pictures*.

In the years 1994–1997, Slovácké Museum in Uherské Hradiště managed to amass a unique collection of 230 glass negatives from Ludmila Barčáková in Boršice and over seventy photographs were donated by Bořek Žižlavský from Buchlovice who had been incredibly lucky to find a badly damaged album on a dump. Some of the photos were even signed by František Horenský, which increased the significance and the historical value of the collection. The photographic archive of the Slovácké Museum contains remarkable photographs depicting the common life of people in places where he lived and worked, particularly in his native village of Pašovice and then in Boršice. He liked hiking around the neighbouring villages, best of all along the alley above Medlovice, Polešovice, he roamed in *Divok* and *Kladivoch* forests. Open landscape and woods were something like *temple* to him. He

would wander alone, with his pupils, family, relatives or *his company* via Smradávka resort, deep into the woods as far as the sawmill, past erratic boulders of Buck and Pulpit, across Graves all the way to Cimburk ruin, then Buchlov castle or the ancient Hradisko fortification on Bare Hill. The everyday life of a country family accompanied by rituals and customs, the whole annual cycle of folk customs were familiar to him and later on he depicted them in his literary work and his *pictures*. Childrens' pleasures in games and duties while pasturing and working on backyards, school education, field and garden work, maternity, children as godsend, family holidays and celebrations, as well as the last moments of man's life, all these things František Horenský managed to describe in words and pictures, sincerely and with admiration.

Mährische Slowakei mit den Augen von František Horenský

Zusammenfassung

František Horenský, der in den Jahren 1890–1933 das Leben im Gebiet von Uherské Hradiště dokumentierte, zählt zu nicht sehr bekannten Persönlichkeiten. Dabei war er ein echter Patriot und behauptete sich als Pädagoge, Schriftsteller, Publizist, aber auch als Fotograf, dessen im Museum der Mährischen Slowakei untergebrachten Aufnahmen eine interessante Kollektion von Zeitdokumenten darstellen. Die Eltern von František Horenský haben für ihren Sohn die Priesterlaufbahn vorbestimmt. 1884 wurde er ins Olmützer Priesterseminar aufgenommen, zwei Jahre später ist er jedoch gegen Willen seiner Familie ausgetreten. Er begann das Studium an der philosophischen Fakultät in Prag. Aus finanziellen Gründen kehrte er in die Mährische Slowakei zurück und ließ sich in Boršice bei Buchlovice nieder, wo er als Lehrer tätig war. Er pflegte Kontakte zu mehreren regionalen Sammlern und Kulturmitarbeitern wie Bedřich Beneš Buchlovan, František Kretz und Josef Klvaňa. Er trug in regionale Zeitschriften und Tagesblätter, vor allem in die „Zeitung der Mährischen Slowakei“ und in den „Mährischen Adler“ bei und veröffentlichte zwei Gedichtsbüchlein: *Bilder aus der Mährischen Slowakei* und *Neue Bilder aus der Mährischen Slowakei*.

Dem Museum der Mährischen Slowakei ist es in den Jahren 1994–1997 gelungen, eine einmalige Kollektion von zweihundertdreißig Glasnegativen zu gewinnen, die ihm Frau Ludmila Barčáková aus Boršice bot. Weitere über siebzig Aufnahmen konnten dank Herrn Bořek Žižlavský aus Buchlovice reproduziert werden. Er hat eine einmalige Gelegenheit ausgenutzt, indem er ein beträchtlich beschädigtes Fotoalbum aus dem Müllhaufen gerettet hat. Einige der geretteten Aufnahmen waren sogar von František Horenský unterzeichnet, was die Bedeutung sowie den Dokumentwert der Kollektion erhöhte. Im fotografischen Fonds des Museums der Mährischen Slowakei sind außerordentliche Fotos vertreten, auf denen gewöhnliches Leben abgebildet ist, wie es der Fotograf besonders dort aufgenommen hat, wo er lebte und wirkte – in Pašovice und dann in Boršice. Er mochte Wanderungen im Freien, Spaziergänge durch umliegende Dörfer, am liebsten hatte er die Alleen oberhalb von Medlovice und Polešovice, er streifte durch die Wälder *Divok* und *Kladichov*. Die freie Natur und den Wald verehrte er als *Heiligtum*. Er wanderte allein, mit seinen Schülern, Familienmitgliedern, Verwandten und *seiner Gemeinschaft* über den Ort Smradávka, durch tiefe Wälder bis zum Sägewerk, an den erraticen Felsblöcken Kozel (Ziegenbock) und Kazatelna (Kanzel) vorbei, über den Berg Hroby zur Burg Cimburk, weiter zur Burg Buchlov und zur urzeitlichen Burgstätte Hradisko auf dem Berg Holý kopec (Kahlberg). Alltägliches Leben der Bauernfamilie, begleitet von Ritualen und Volksbräuchen sowie das Kolorit des Jahresbrauchtums – all das hat er vertraut kennen gelernt und später nicht nur in seinem literarischen Werk beschrieben, sondern auch in seine *Bilder* aufgenommen. Kinderspiele und -pflichten als Hirten, Schulerziehung, Feld- und Gartenarbeiten, Mutterschaft, Kinder als die wertvollste Gottesgabe, Familienfeste und auch die letzten Stunden im Menschenleben – all das konnte František Horenský wahrhaftig und mit Wort und Bild erfassen, was besonders anerkennenswert ist.